

ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНІ ПРИСТРОЇ

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ І ЗАКОНИ МАГНІТНИХ КІЛ

1. Як проявляє себе магнітне поле
2. Параметри, що характеризують магнітне поле

Магнітний потік Φ

$$\Phi = BS \cos \alpha$$

Індукція магнітного поля $\vec{B}$ $B = \frac{\Delta\Phi}{\Delta S}$ $B = \frac{\Phi}{S}$

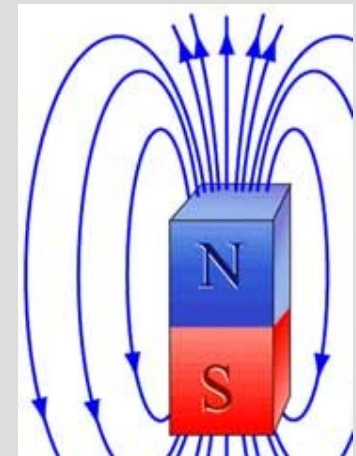
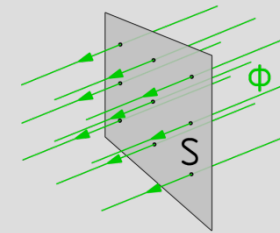
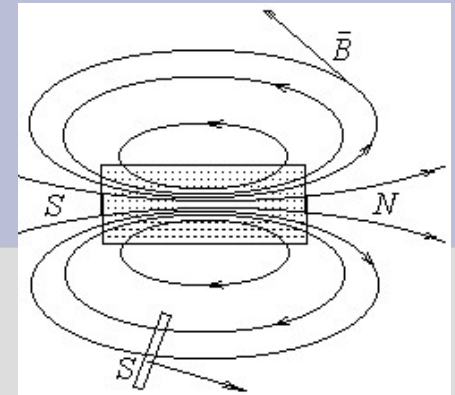
Напруженість магнітного поля $\vec{H}$ $\vec{B} = \mu_a \vec{H}$

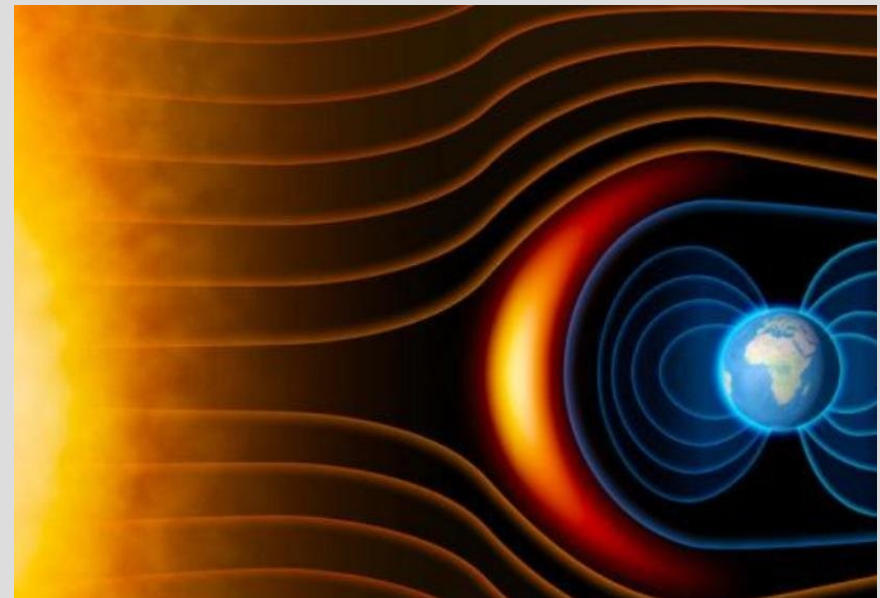
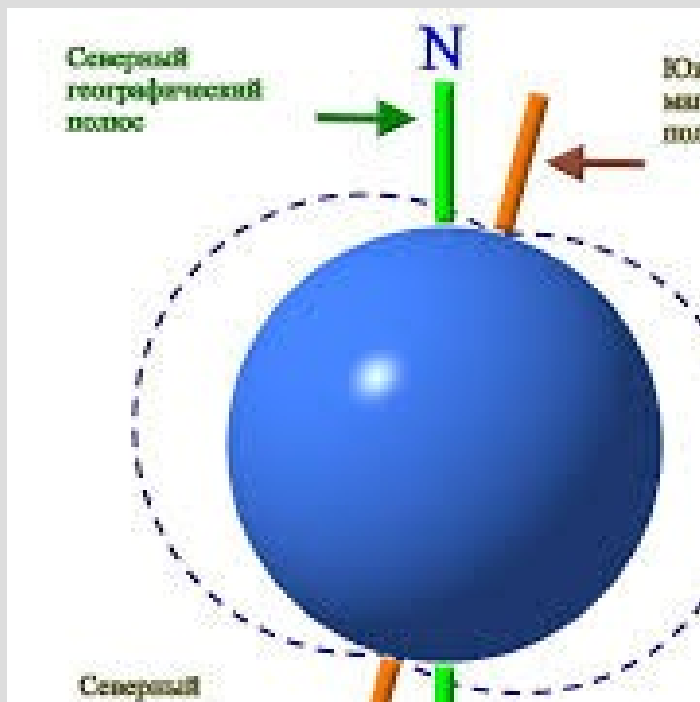
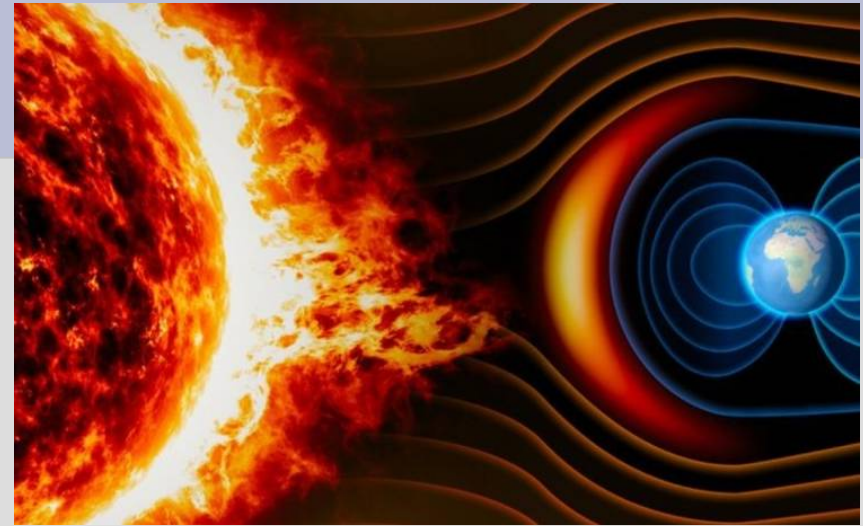
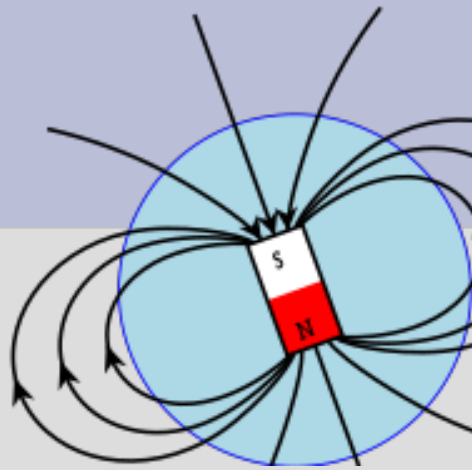
Відносна магнітна проникливість $\mu_r = \mu_a / \mu_0$,

В вакуумі $B = \mu_0 H$ $\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7}$ Гн/м

Потік вектору індукції магнітного поля через замкнену поверхню

$$\Phi = \oint_s \vec{B} d\vec{s} = 0$$

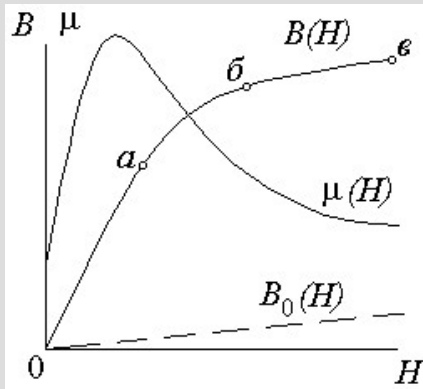

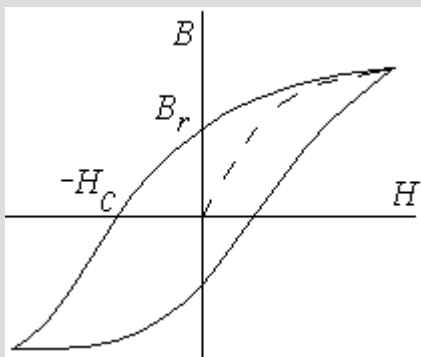
Магнітні властивості матеріалів

Немагнітні матеріали (пара- і діамагнетики):
відносна магнітна проникливість $\mu_r \approx 1$.

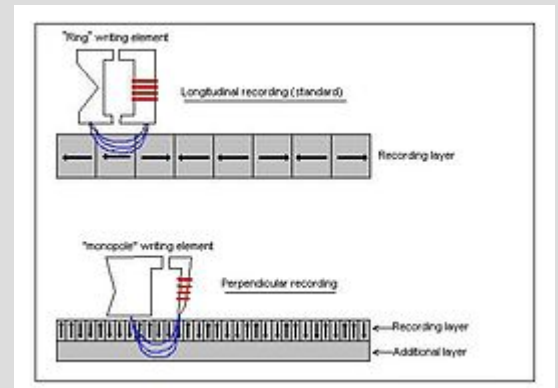
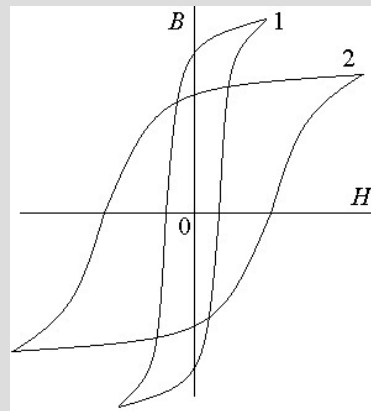
Магнітні матеріали (ферромагнетики): відносна магнітна
проникливість $\mu_r \gg 1$.

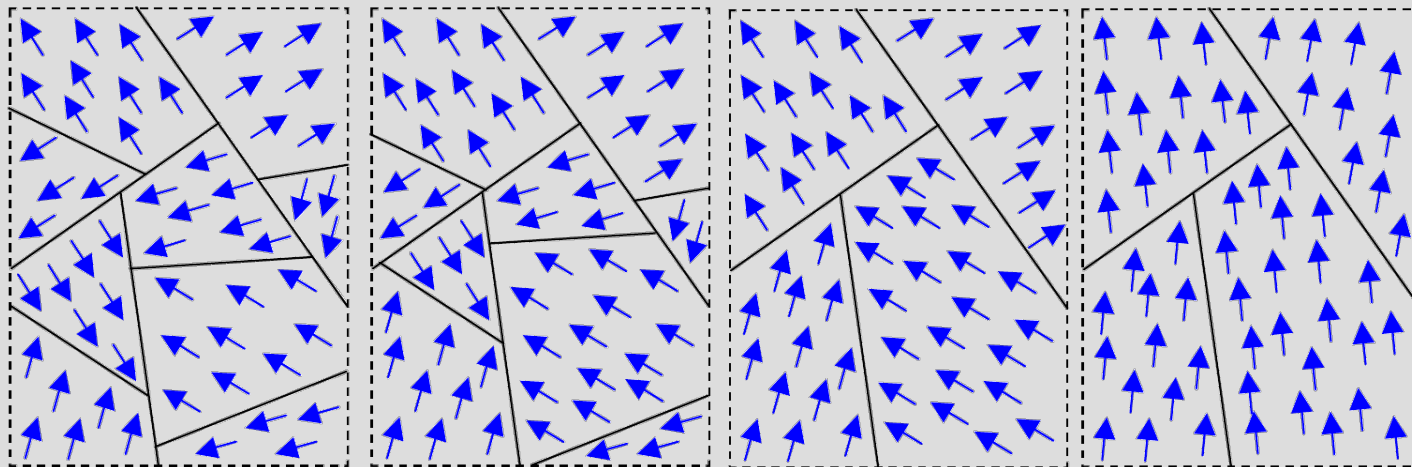
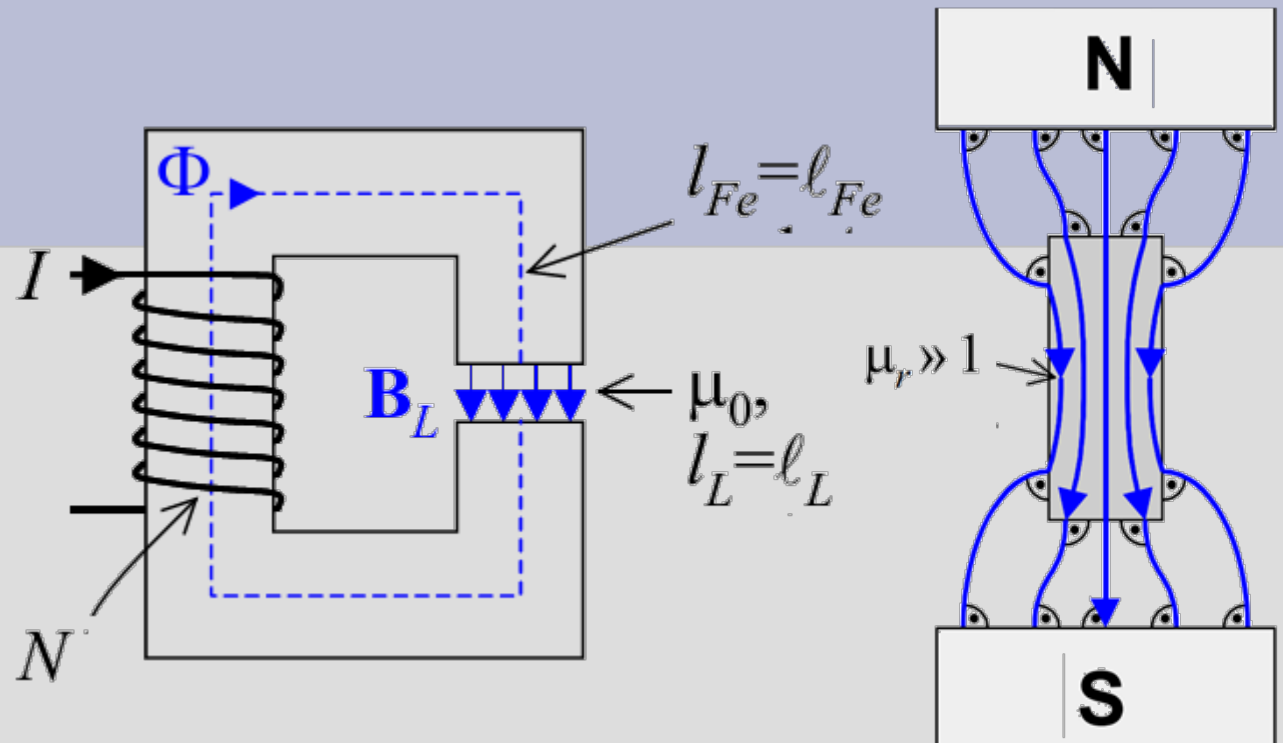
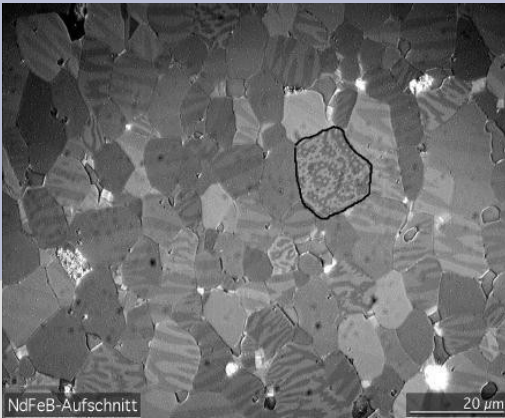

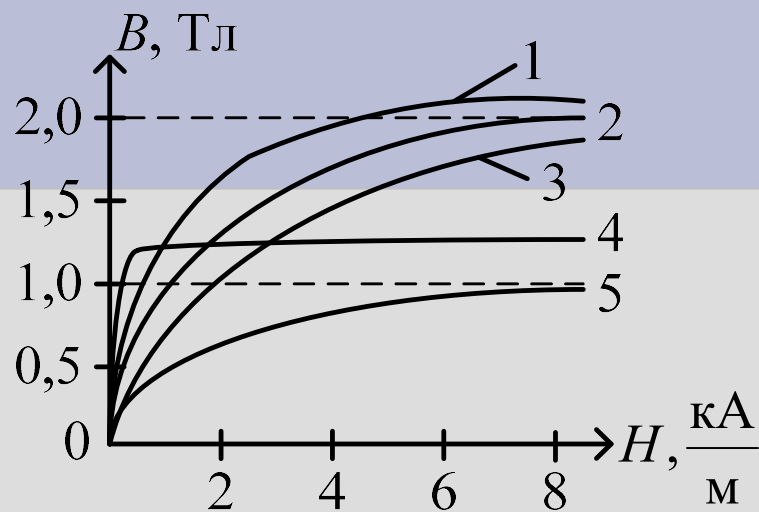
Крива намагнічування $B(H)$ та
залежність $\mu(H)$ для ферромагнетиків

Петля гістерезису

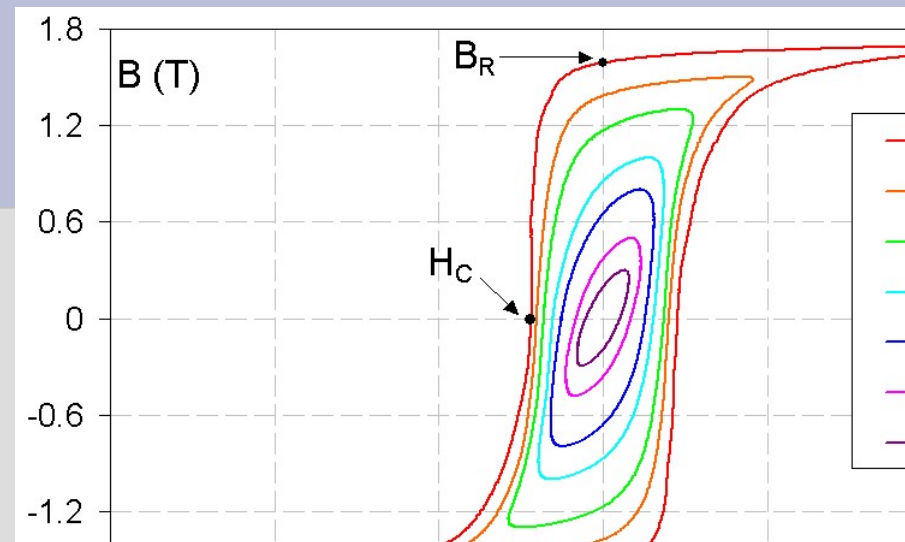

Ряд кривих намагнічування показано на рисунку:

- 1 – холоднокатана листова електротехнічна сталь;
- 2 – гарячекатана листова електротехнічна сталь;
- 3 – стальне литво;
- 4 – пермалой;
- 5 – чавунне литво.

Сімейство петель магнітної гістерези електротехнічної сталі. B_R – залишкова індукція, H_c – коерцитивна сила, зовнішня петля відповідає стану насичення

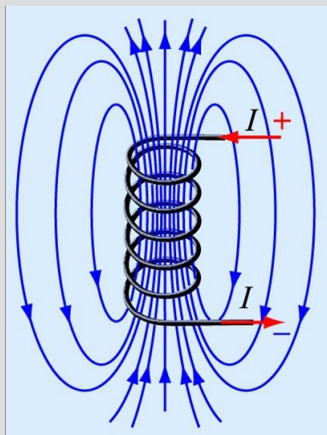
Закон електромагнітної індукції

Електромагнітною індукцією називають явище збудження ЕРС у контурі при зміні магнітного потоку, зчепленого з ним. Індукована ЕРС дорівнює швидкості потоку, зчепленого з контуром

$$e = -\frac{d\Phi}{dt}$$

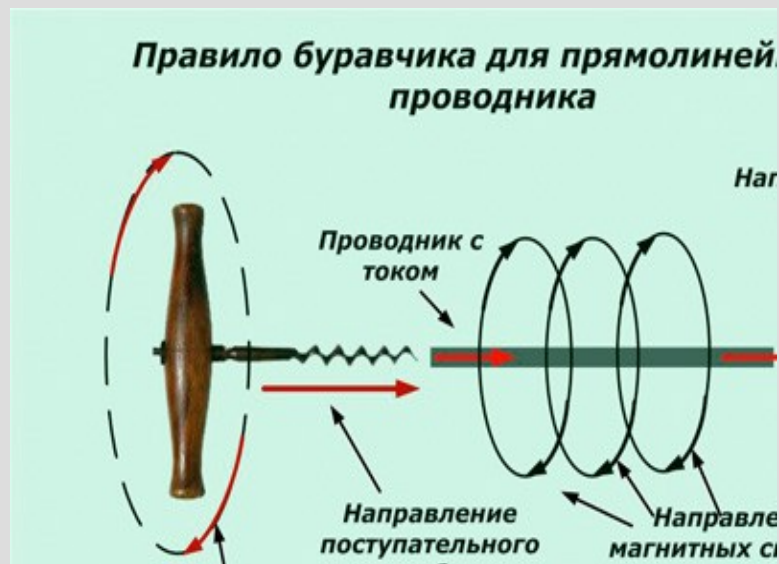
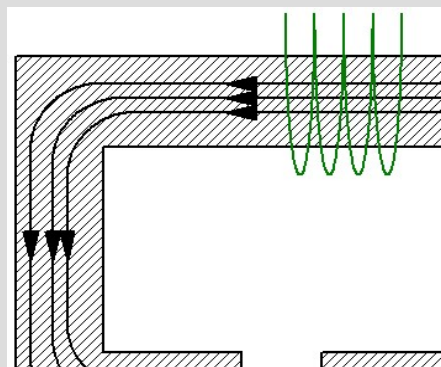
Правило Ленца

Струм, створюваний у замкнутому контурі індукованої ЕРС, завжди має такий напрям, що магнітний потік струму протидіє зміні магнітного потоку зовнішнього поля, яке його спричинило

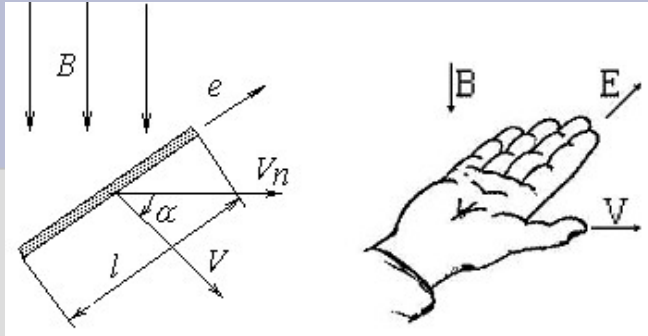
Магнітне поле багатовиткової обмотки

$$e = -w \frac{d\Phi}{dt}$$

Закон електромагнітної індукції

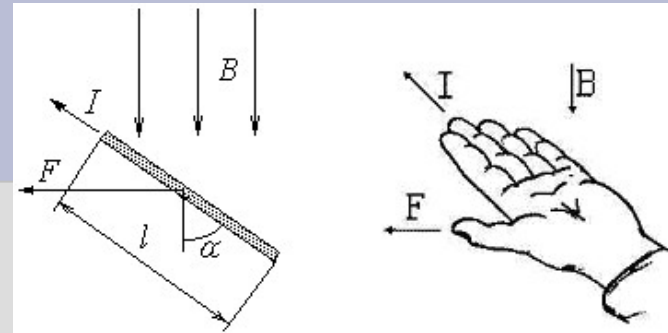
$$E = B \cdot l \cdot V \sin \alpha$$

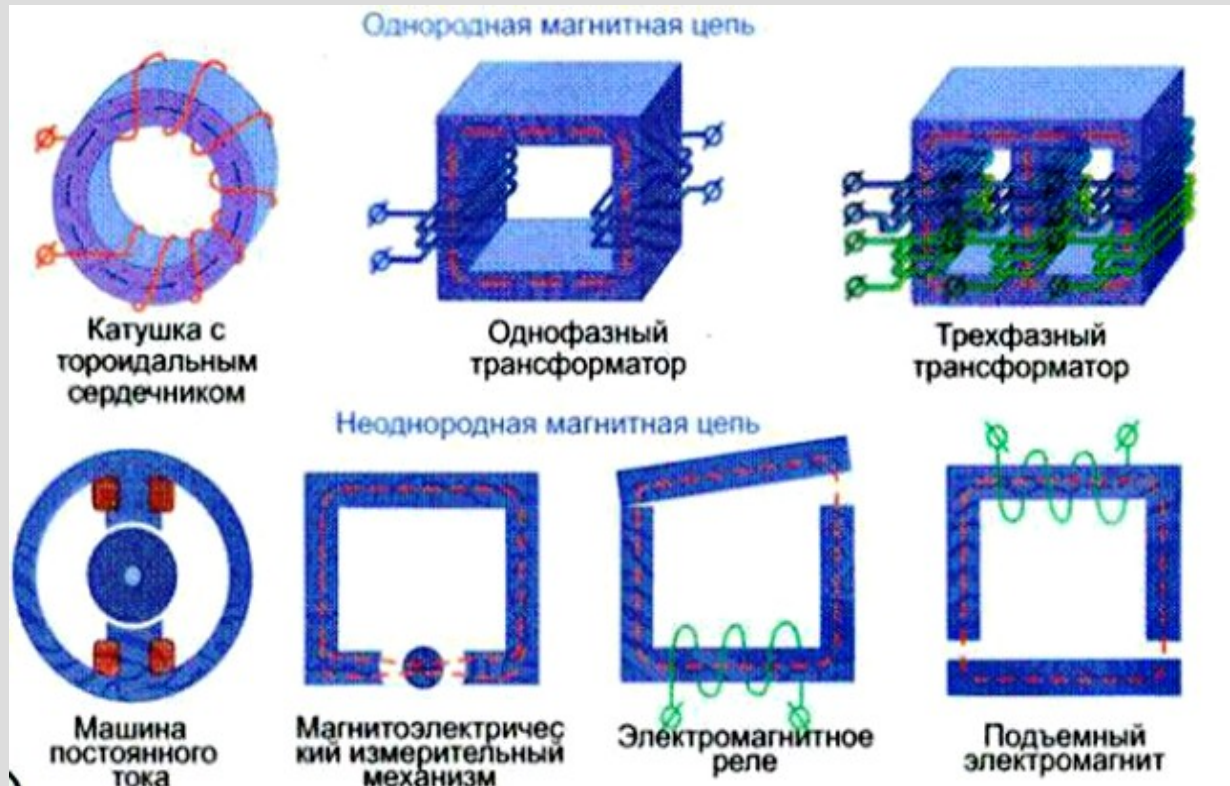
правило правої руки

Закон Ампера

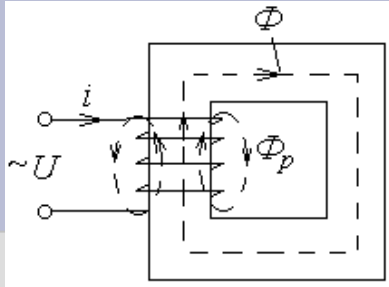
$$F = B \cdot l \cdot I \sin \alpha$$

правило лівої руки

МАГНІТНІ КОЛА ЗІ ЗМІННОЮ МАГНІТОРУШІЙНОЮ СИЛОЮ

Втрати потужності дросселя

$$P = UI \cos \varphi = I^2 R + IE \cos \varphi_e = \Delta P_i + \Delta P_{\dot{n}\dot{o}}$$

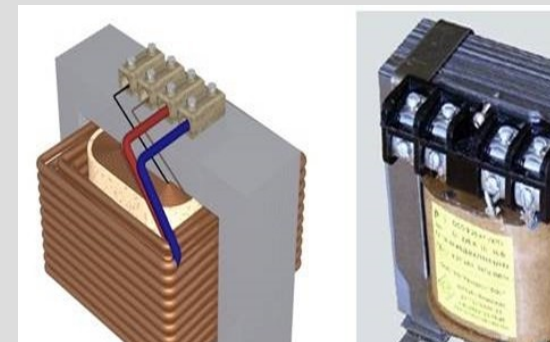
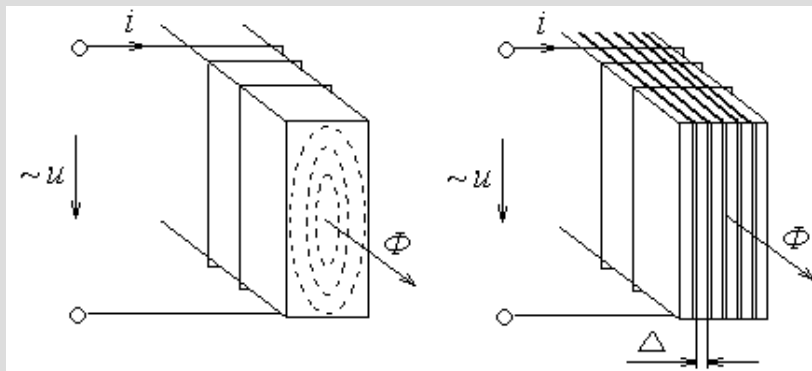
$\Delta P_i = I^2 R$ — потужність, що витрачається в активному опорі обмотки.
Її називають втратами у міді

$\Delta P_{\dot{n}\dot{o}} = IE \cos \varphi_i = EI \sin \delta$ — втрати у сталі осердя

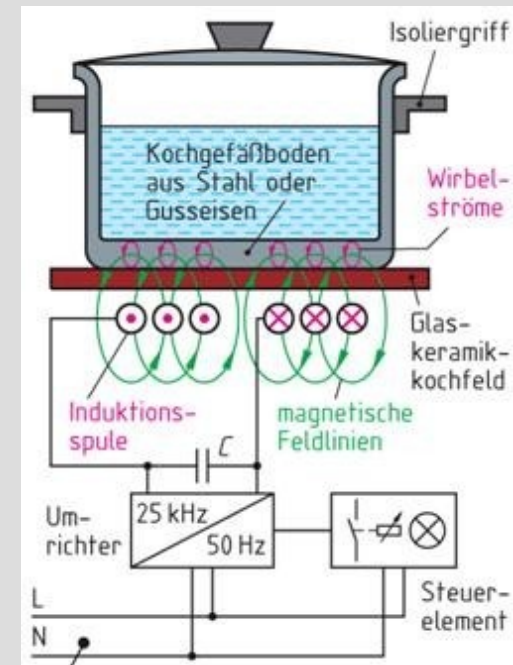
$$\Delta P_{\dot{n}\dot{o}} = P_{\dot{a}} + P_{\dot{a}\dot{o}}$$

$P_{\dot{a}}$ — втрати на гістрезис; $P_{\dot{a}} = \sigma_{\dot{a}} f \cdot B_m^n G$

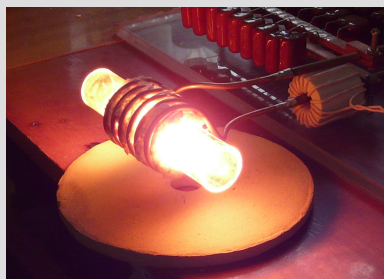
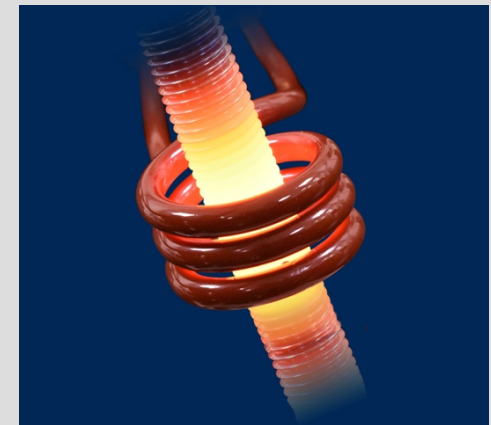
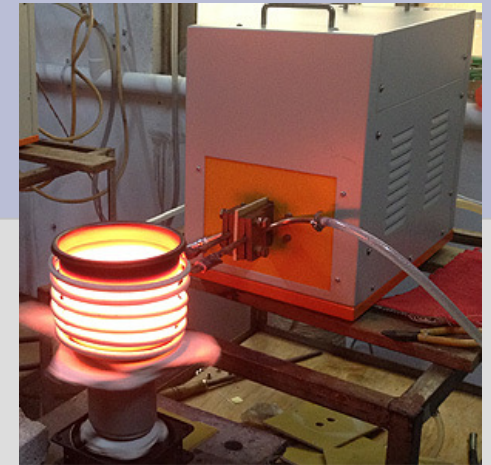
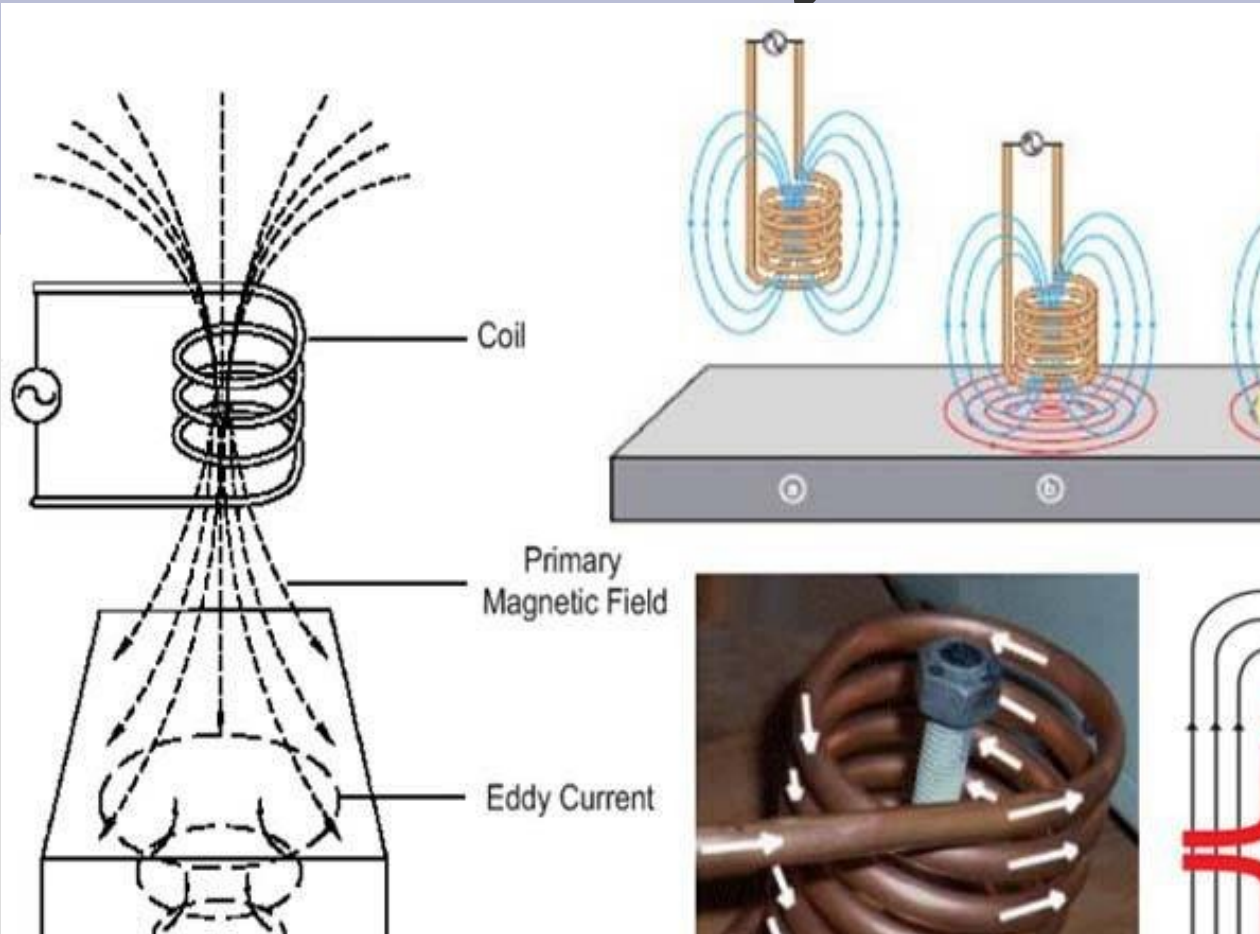
$P_{\dot{a}\dot{o}}$ — втрати на вихрві струми. $P_{\dot{a}\dot{o}} = \sigma_{\dot{a}\dot{o}} f^2 B_m^2 G \cdot \gamma$

Індукційна плита — кухонна електрична плита, що розігрівається безпосередньо перед залізовмісним посудом (а не конфорку, як у випадку з традиційною плитою) індукційованими вихровими токами, створюваними високочастотним магнітним полем частотою 20-100 кГц.

Індукційний нагрів

Електромагніти силові

До силових відносять тягові, вантажопідйомні і гальмівні електромагніти, що перетворюють електричну енергію у механічну.

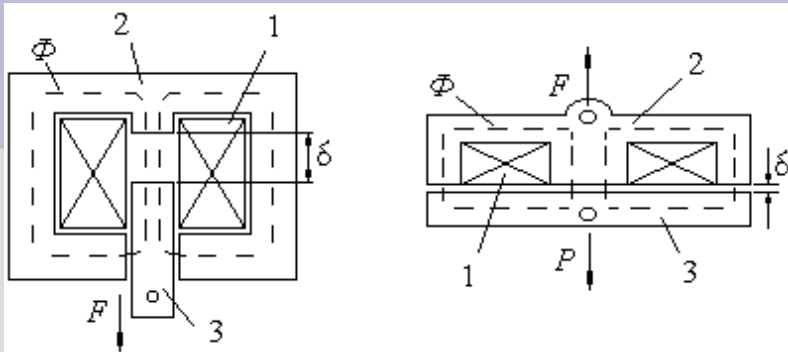

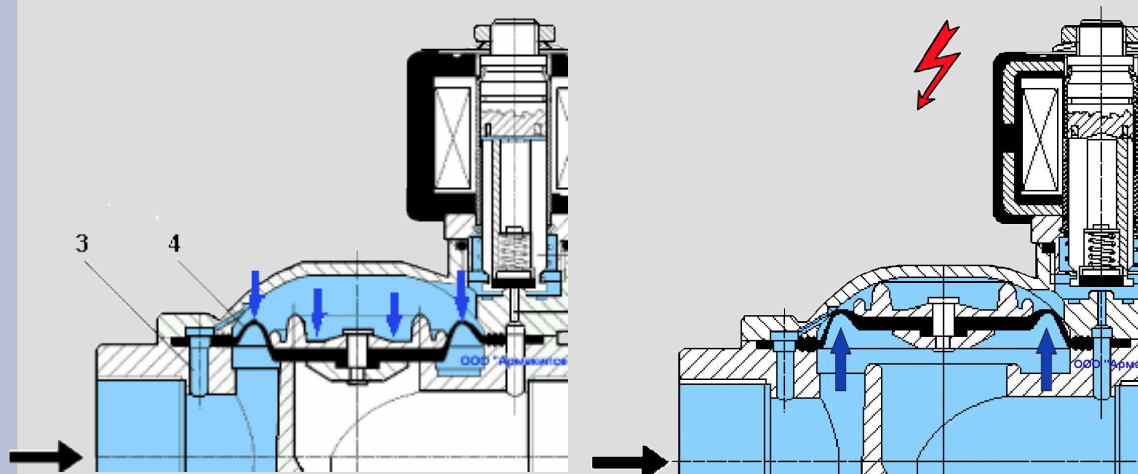
Схема тягового (а) і вантажопідйомного (б) електромагнітів: 1 – обмотка; 2 – осердя; 3 – яр

Сила тяги одного полюса електромагніта:

$$F = \frac{P}{2} = \frac{B^2 S}{2 \cdot \mu_0} = \frac{\Phi^2}{2 \cdot \mu_0 S}$$

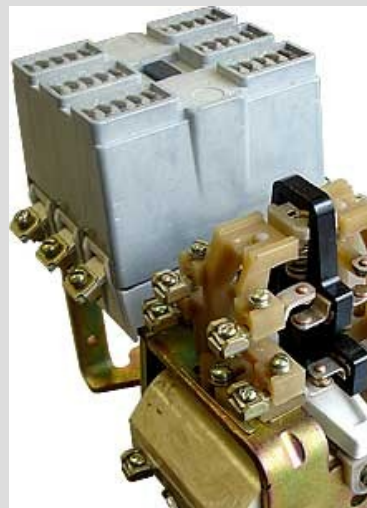
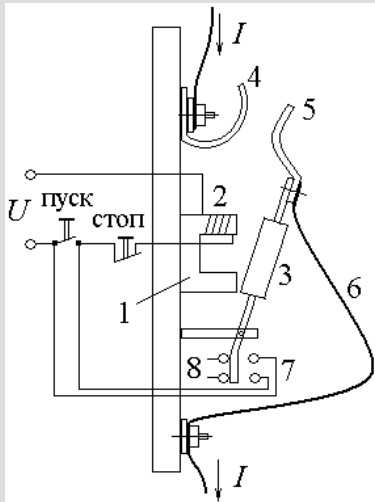
Електромагнітні клапани

Комутаційні, пускорегулювальні та захисні апарати

Контактори

Контактор – двопозиційний апарат, призначений для частих вмикань та вимикань електродвигунів та інших силових кіл змінного струму з напругою до 660 В і кіл постійного струму з напругою до 440 В. По суті контактор – це вимикач з електромагнітним керуванням. Його головні (лінійні) контакти, які вмикаються послідовно у силове коло, замикаються силою тяги електромагніта зі струмом у допоміжному (оперативному) колі.

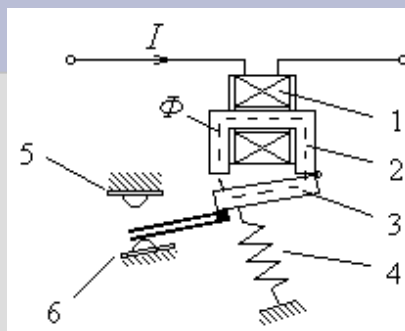

Якщо замкнути коло паралельно ввімкнутій у коло котушки 2 електромагніта 1 (натисканням кнопки «Пуск»), то сталевий якор 3 притягнеться до осердя і замкнуться головні контакти 4, 5 (рис.7.5,а). В результаті через гнучкий провідник 6 замкнеться силове коло зі струмом I у навантаженні, наприклад електродвигун з джерелом живлення. Одночасно перемикаються блокувальні контакти 7 і 8, і замикальні контакти 7 шунтують пускову кнопку. Відключення з поверненням його у вихідне положення під дією власної маси і зворотної пружини (при її наявності) здійснюється через розрив кола струму в котушці 2 (натисканням кнопки «Стоп»)

Реле захисні

Електричним реле називають апарат, призначений для автоматичного спрацьовування (включення або відключення) при зміні якогось електричного параметра кола (струму, напруги тощо) або неелектричного параметра, на який він має реагувати

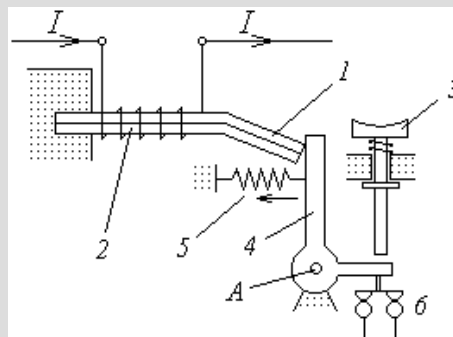
Реле максимального струму

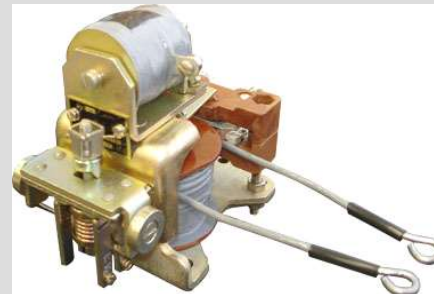
Конструктивна схема реле максимального струму: 1 – обмотка; 2 – осердя; 3 – ярі; 4 – пружина; 5 – контакти замикальні; 6 – контакти розмикальні

Тепловое реле

Теплове реле призначено для захисту електроапаратури від тривалих перевантажень

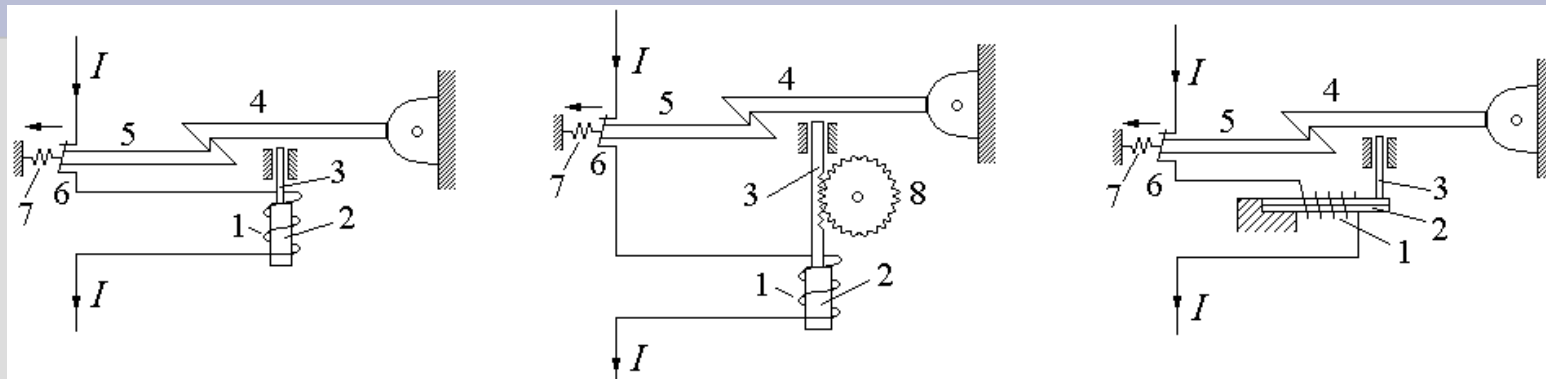
При нагріві біметалічна пластина 1 у нагрівачу 2 (ніхромова проволочка) деформується, її зігнутий кінець піднімається і вивільняє важіль 4 при спрацьовуванні. Важіль 4 обертається пружиною 5 вліво відносно осі А і своїм кінцем розмикає нормально замкнені контакти 6 кола керування двигуна. Після охолодження пластини протягом 3-5 мін вихідний стан реле може бути відновлений натисканням на кнопку повернення 3

Реле максимального струму серії РЕВ570 (а), реле теплове РТТ – 141 (б) та реле максимального струму з самоповерненням РЕМ65

Повітряні автоматичні вимикачі

Повітряний автоматичний вимикач (автомат) – це комплектний комутаційний апарат багаторазової дії, який складається з силових контактів з дугогасильним пристроєм, механізму вільного розчеплення, елементів захисту – розчіплювачів та привода. В електричних колах вони виконують функції рубильника та запобіжника

автомат з *електромагнітним* розчіплювачем максимального струму

електромагнітний розчіплювач максимального струму годинниковим механізмом 8, який гальмує переміщення ударника 3 при струмах спрацьовування на заданий час

автомат з тепловим розчіплювачем

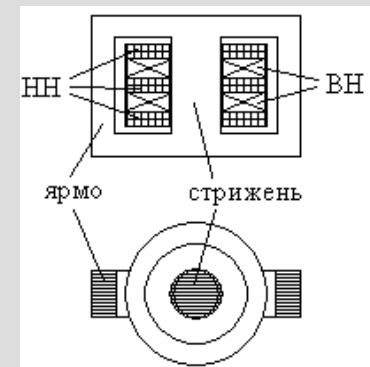
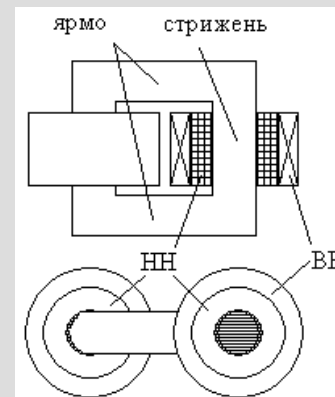
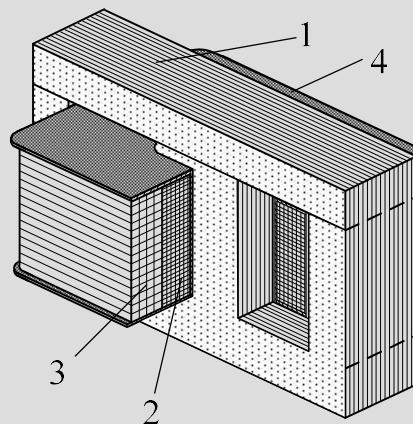
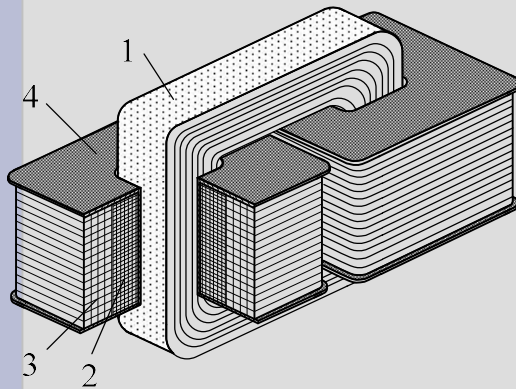
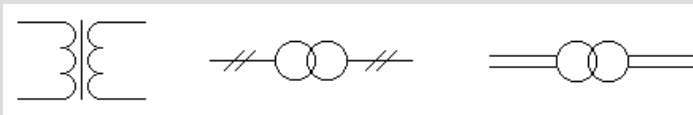
Загальний вигляд установочних автоматів серій А 3700 (а), ВА-СЭЩ (б) та ВА57-39 (в)

ТРАНСФОРМАТОРИ

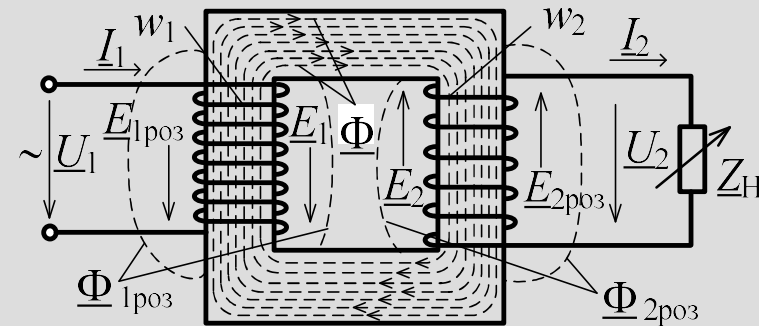
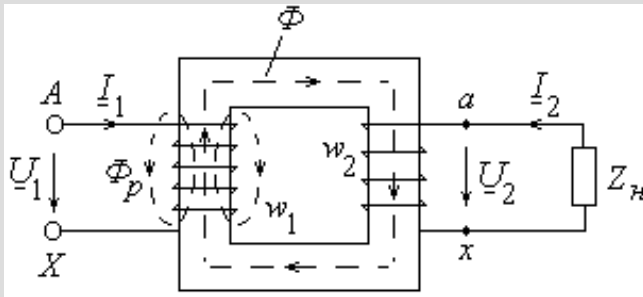
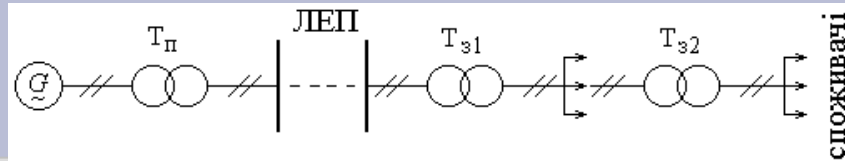
Трансформатор – це статичний електромагнітний пристрій, призначений для перетворення змінних напруги і струму по величині із збереженням їх частоти

Однофазний двообмотковий трансформатор

Схема передачі електроенергії від електростанції до споживачів

$$e_1 = -w_1 \frac{d\Phi}{dt} \quad E_1 = 4,44 \cdot w_1 \cdot f \cdot \Phi_m$$

$$e_2 = -w_2 \frac{d\Phi}{dt} \quad E_2 = 4,44 \cdot w_2 \cdot f \cdot \Phi_m$$

$$k = \frac{e_{\text{BH}}}{e_{\text{HH}}} = \frac{E_{\text{BH}}}{E_{\text{HH}}} = \frac{w_{\text{BH}}}{w_{\text{HH}}}$$

три основні режими роботи трансформатора:
неробочого ходу (НХ),
короткого замикання (КЗ),
навантаження

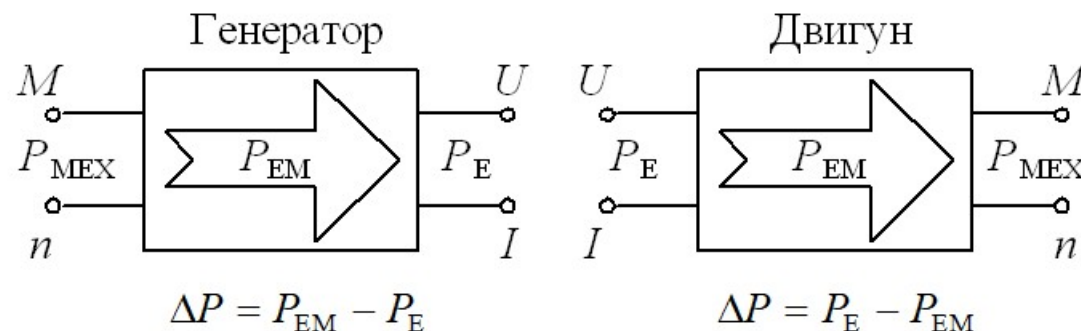
ЕЛЕКТРИЧНІ МАШИНИ

Електричною машиною називається електротехнічний пристрій, призначений для електромеханічного перетворення енергії. У залежності від напрямку перетворення енергії розрізняють: *генератори* – електричні машини, що перетворюють механічну енергію в електричну; *двигуни* – електричні машини, що перетворюють електричну енергію в механічну.

Електричним машинам, як і трансформаторам, властивий *принцип оборотності*, тобто одна й та же електрична машина в залежності від напрямку перетворення енергії може бути генератором або двигуном.

Загальні поняття

Крім вхідних і вихідних видів потужності: електричної $P_E = UI$ та механічної $P_{\text{МЕХ}} = M \cdot n$ (M – момент на валу; n – частота обертання) – в процесі електромеханічного перетворення енергії ключове значення має електромагнітна потужність $P_{\text{ЕМ}} = EI$, яка відповідає силовій взаємодії струмів і магнітного поля в середині електричної машини.

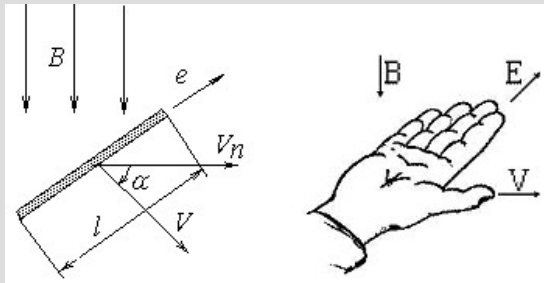
У наслідок того, що потужності P_{EM} і P_{MEH} визначаються однаковим моментом M , вони близькі одна до одної $P_{EM} \cong P_{MEH}$ (різницю вносить частота обертання). Тому можна вважати, що втрати в електричній машині ΔP утворює різниця електричної і електромагнітної потужностей.

Види електричних машин

У залежності від струму живлення розрізняють *електричні машини постійного струму* і *електричні машини змінного струму*.

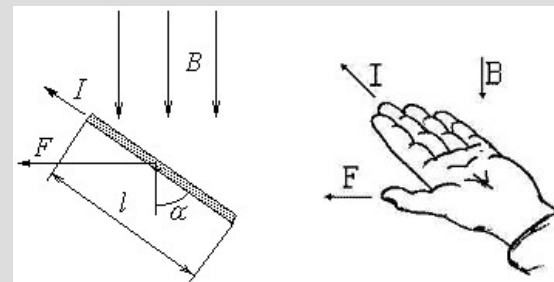
Закон електромагнітної індукції

$$E = B \cdot l \cdot V \sin \alpha$$

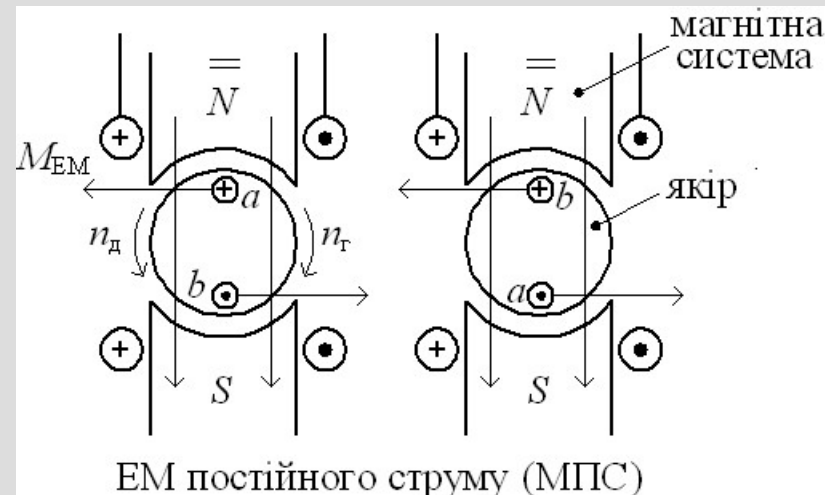

Закон Ампера

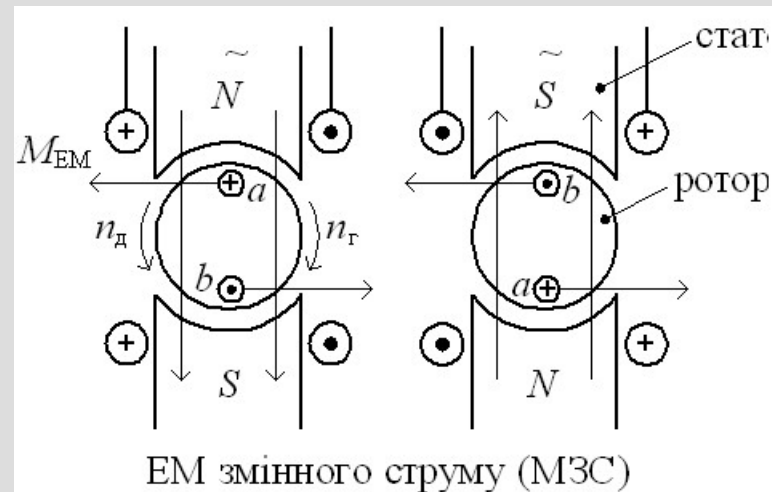
$$F = B \cdot l \cdot I \sin \alpha$$

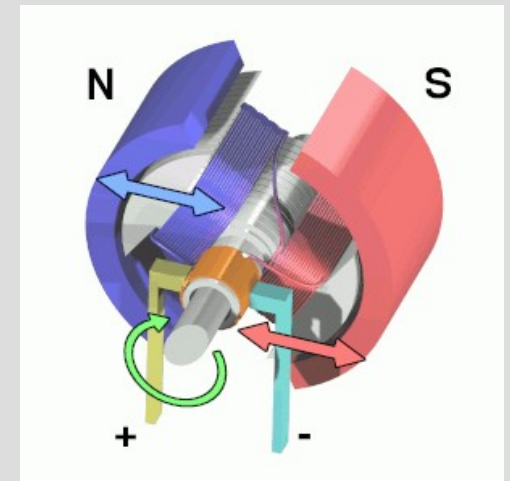
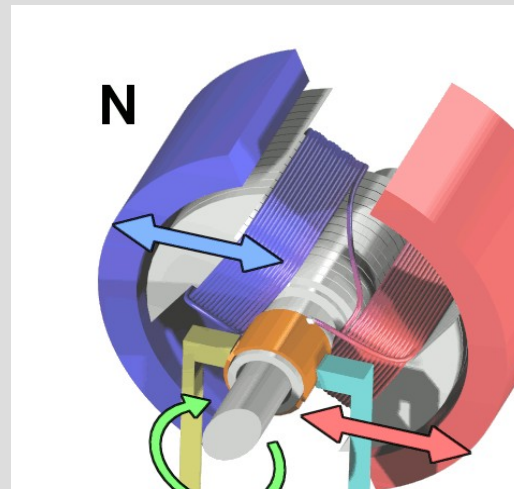
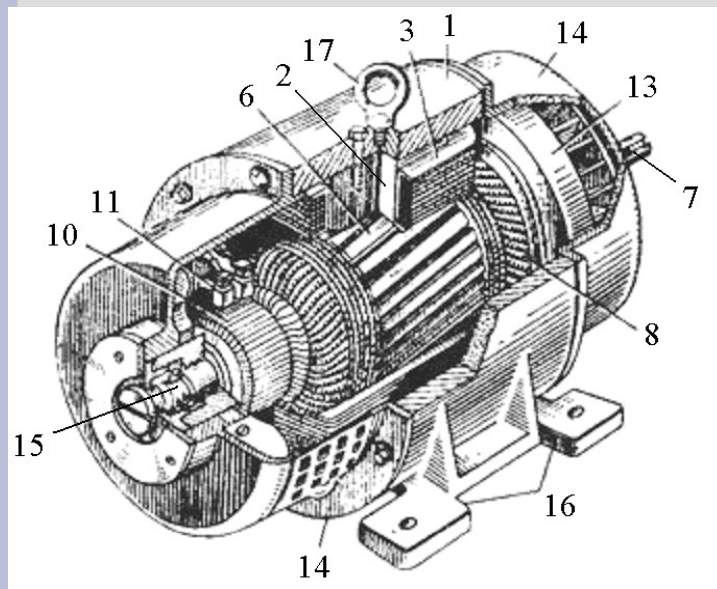
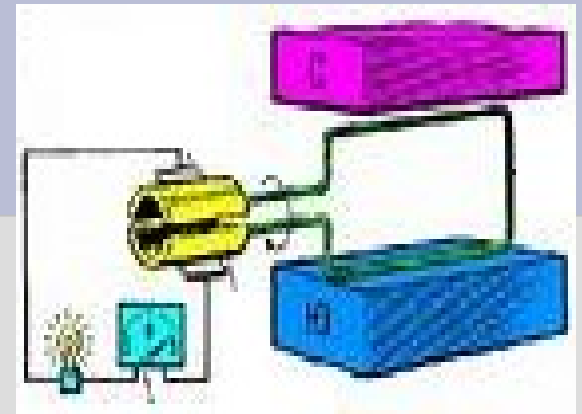
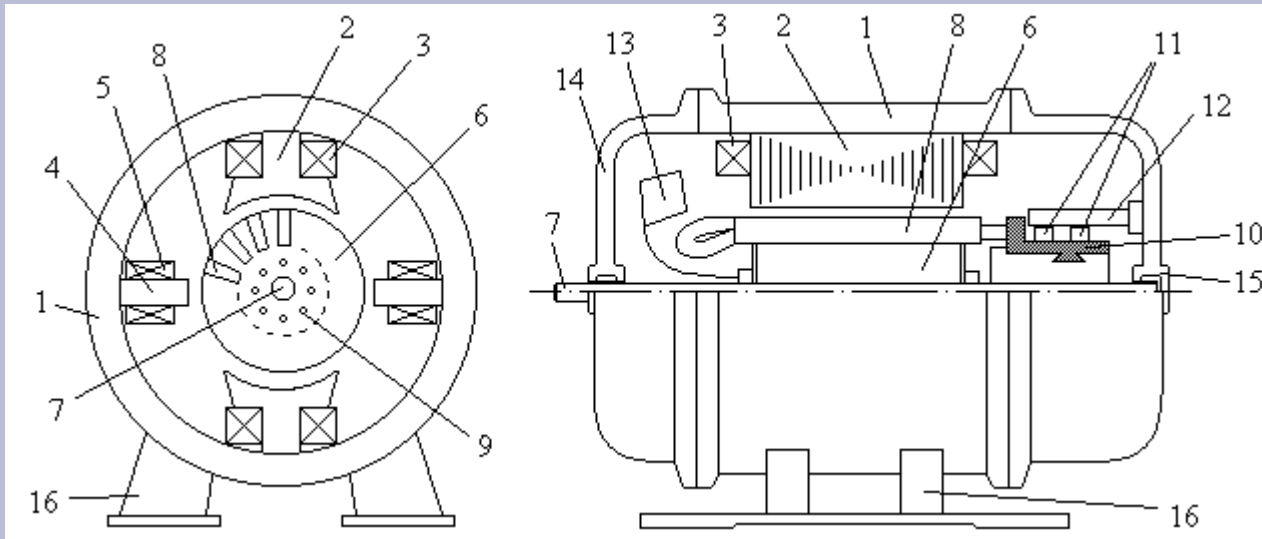
В електричній машині постійного струму нерухома магнітна система утворює незмінний у просторі магнітний потік. Провідники зі струмом, розташовані на обертовій частині електричної машини постійного струму (якорі), знаходяться у силевій взаємодії з цим магнітним потоком. Відповідно до правила лівої руки утворюється електромагнітний момент M_{EM} , який у режимі двигуна співпадає з напрямом обертання якоря n_d , а в режимі генератора протидіє його обертанню n_r , яке забезпечується зовнішнім механічним приводом. Для забезпечення нормальної роботи електричної машини постійного струму необхідно, щоб напрям струму в провідниках обмотки якоря змінювався на протилежний при потраплянні їх під іншу полярність магнітної системи.

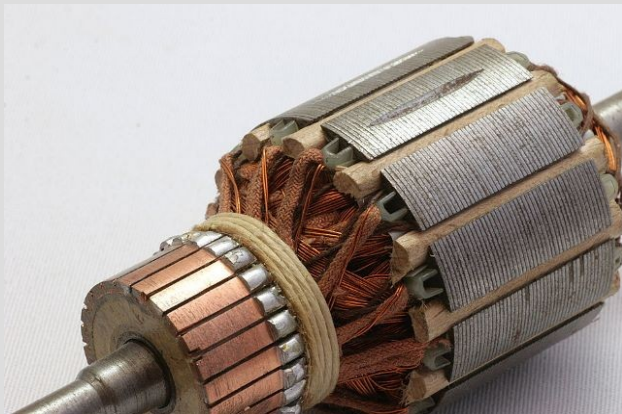
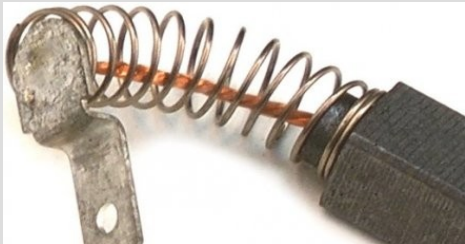
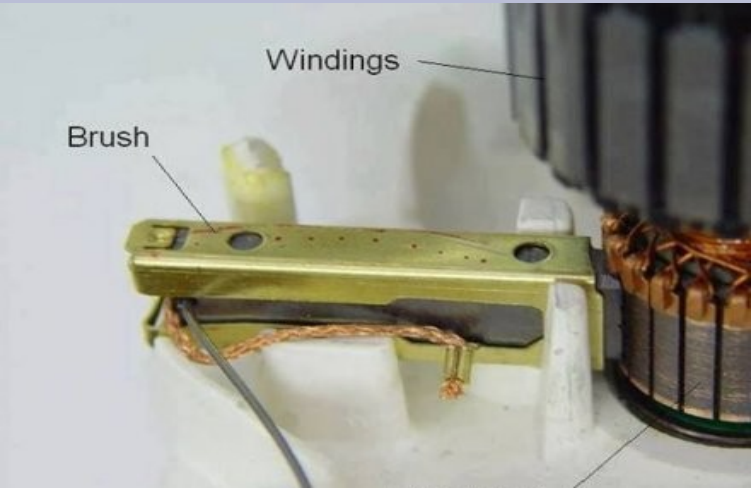
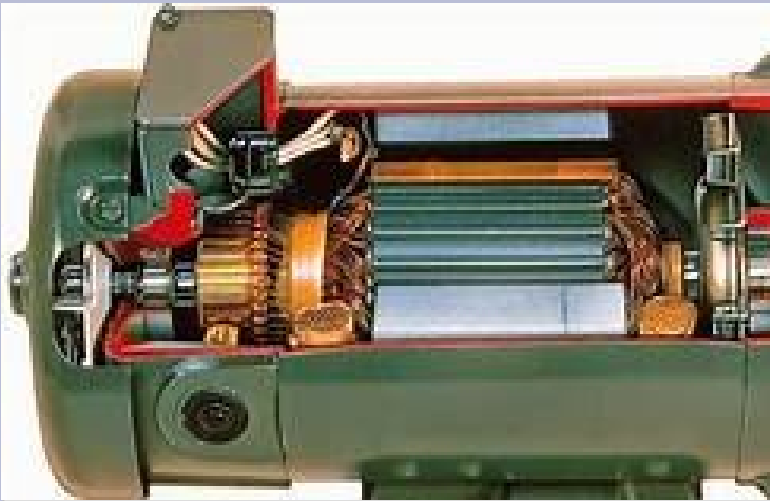

В електричній машині змінного струму просторовий напрям магнітного поля змінюється з періодичністю зміни струму в обмотці нерухомого статора. Обертання ротора забезпечується тим, що напрям струму в провідниках його обмотки не змінюється й завжди відповідає полярності магнітного потоку, що змінюється. Таким чином, як і в електричній машині постійного струму, забезпечується незмінна силова взаємодія магнітного поля статора зі струмом у роторі, а щодо напрямку його обертання, то воно визначається теж як в електричній машині постійного струму.

ЕЛЕКТРИЧНІ МАШИНИ ПОСТІЙНОГО СТРУМУ

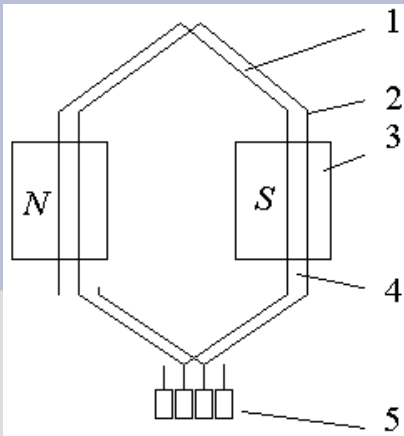
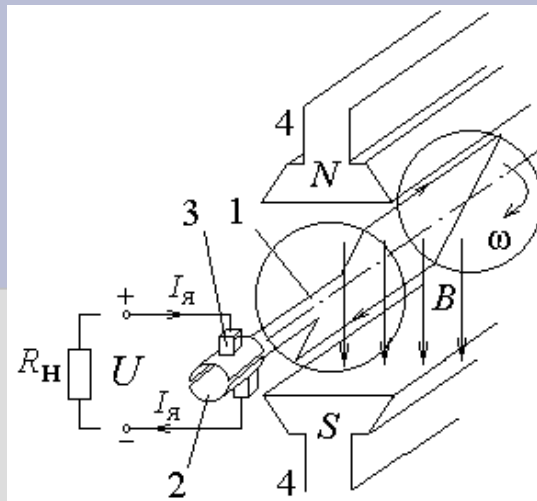
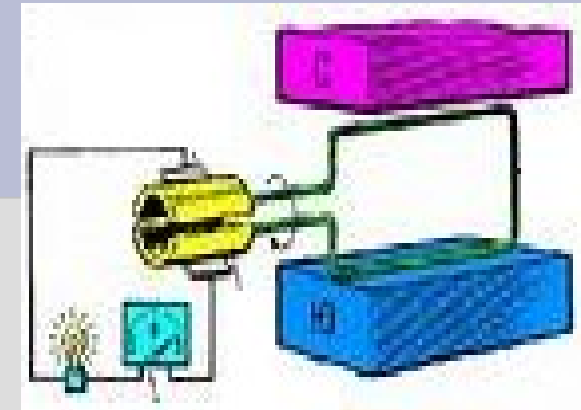

Схема обмотки якоря: 1 – лобова частина обмотки; 2 – секція обмотки; 3 – головний полюс; 4 – пазова частина обмотки; 5 колектор

Принципова схема (а) та форма ЕРС (б) машин постійного струму

ЕРС, рівняння електричного стану та способи збудження машин постійного струму

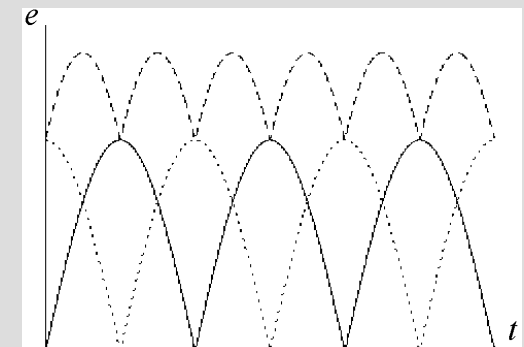
$$e = B_{cp} l_a v \quad \tau = \frac{\pi \cdot D_{я}}{2p} \quad v = \frac{\pi D_{я} n}{60} \quad E = \sum_{i=1}^{N/2a} e_i = l_a v \sum_{i=1}^{N/2a} B_{cp_i} = \frac{N}{2a} l_a v \cdot B_{cp}$$

$$\Phi = B_{cp} S = B_{cp} \tau \cdot l_a = B_{cp} l_a \frac{\pi D_{я}}{2p}$$

$$E = \frac{N}{2a} l_a v B_{cp} = \frac{N}{2a} l_a B_{cp} \frac{\pi D_{я} n}{60} \cdot \frac{2p}{2p} = \frac{N}{2a} l_a B_{cp} \tau \cdot n \frac{2p}{60} = \frac{p}{a} \frac{N}{60} \Phi \cdot n \quad E = c_E \Phi \cdot n$$

Для генератора: $U = E - I_a R_{я}$

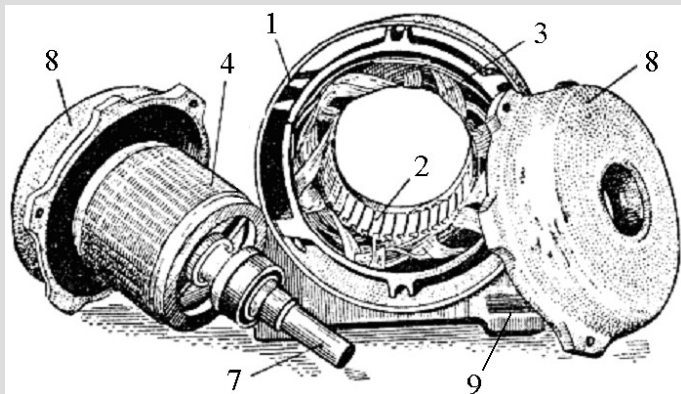
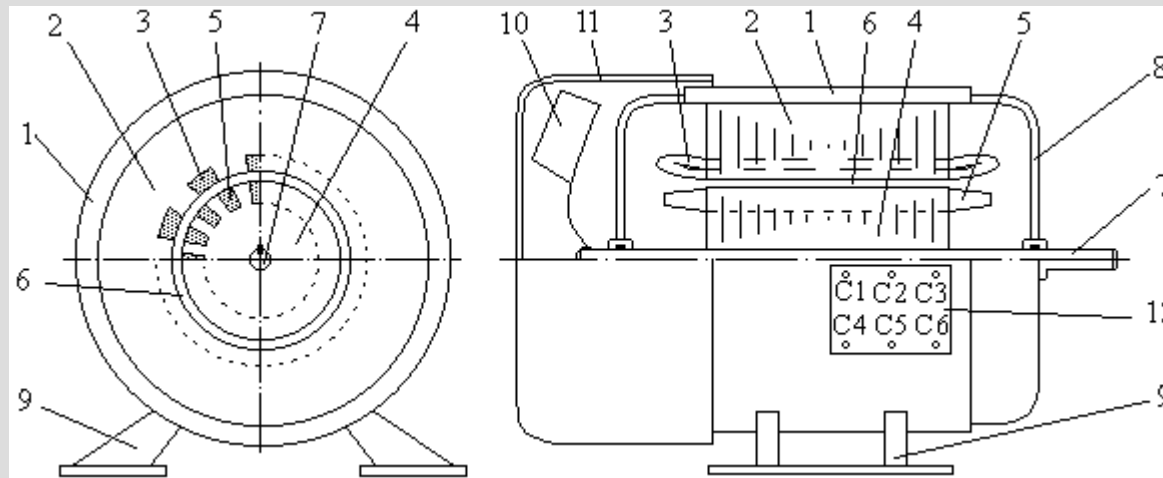
Для двигуна: $U = E + I_a R_{я}$

ТРИФАЗНІ АСИНХРОНІ ДВИГУНИ

До асинхронних відносять машини змінного струму, частота обертання ротора n_2 яких при постійній частоті змінного струму джерела f змінюється зі змінюванням навантаження і відрізняється від синхронної частоти, тобто від частоти обертання магнітного поля статора n_1 . «Асинхронний» – *неодночасний*.

Будова асинхронного двигуна

трифазний
асинхронний двигун з
короткозамкненим
ротором серія АІР

Принцип дії асинхронного двигуна

Для утворення обертового магнітного поля необхідні дві умови.
 Це *просторовий зсув* між обмотками (фазами), які утворюють магнітне поле, та *фазовий (часовий) зсув* між цими обмотками

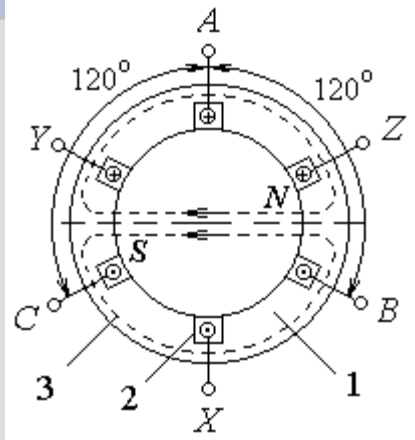

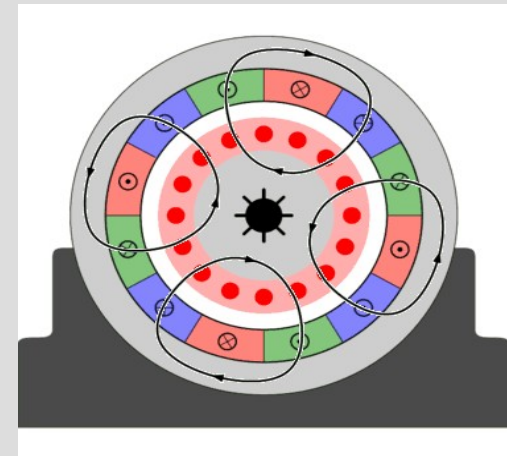
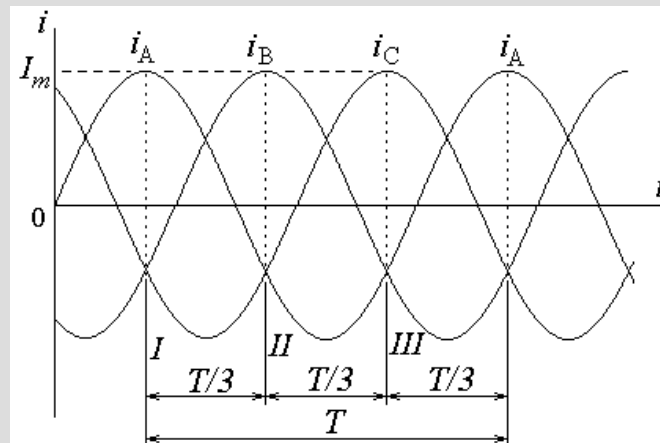
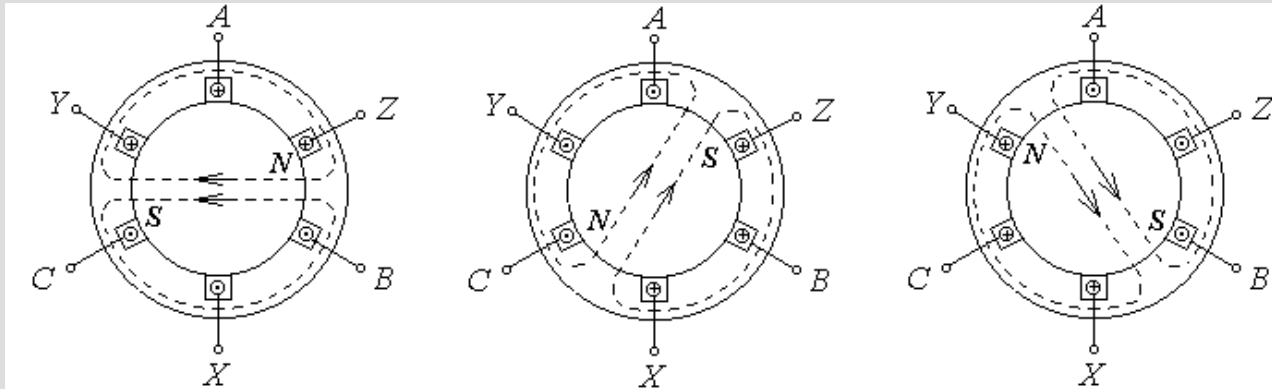
Схема статора двигуна:
 1 – осердя; 2 – пази з обмоткою; 3 – магнітне поле

$$i_A = I_m \sin \omega t \quad B_A = B_m \sin \omega t$$

$$i_B = I_m \sin(\omega t - 120^\circ) \quad B_B = B_m \sin(\omega t - 120^\circ)$$

$$i_C = I_m \sin(\omega t + 120^\circ) \quad B_C = B_m \sin(\omega t + 120^\circ)$$

$$n_1 = \frac{60 \cdot f}{p}$$

Параметри асинхронного двигуна

КОВЗАННЯ $s = \frac{n_1 - n_2}{n_1}$

$s_{НОМ} = 2...7 \%$

$n_1 = \frac{60 \cdot f}{p}$

$E_1 = 4,44 \cdot f_1 \Phi_m w_1 k_{обм1}$

$E_2 = 4,44 \cdot f_2 \Phi_m w_2 k_{обм2}$ $n_1 - n_2 = \frac{60 \cdot f_2}{p}$ $f_2 = \frac{(n_1 - n_2) \cdot p}{60} \cdot \frac{n_1}{n_1} = \frac{p \cdot n_1}{60} \cdot \frac{n_1 - n_2}{n_1} = f_1 \cdot s$ $f_2 = f_1 \cdot s$

$E_2 = 4,44 \cdot f_2 \Phi_m w_2 k_{обм2} = 4,44 \cdot f_1 s \cdot \Phi_m w_2 k_{обм2} = E_{20} s$ $E_2 = E_{20} s$ $E_{20} = 4,44 \cdot f_1 \cdot \Phi_m w_2 k_{обм2}$ - ЕРС нерухомого ротора

$X_2 = \omega_2 L_2 = 2\pi f_2 L_2 = 2\pi f_1 s L_2 = X_{20} s$ $X_2 = X_{20} s$ $X_{20} = 2\pi f_1 L_2$ - індуктивний опір нерухомого ротора (s=1)

Рівняння електричного стану кіл статора і ротора

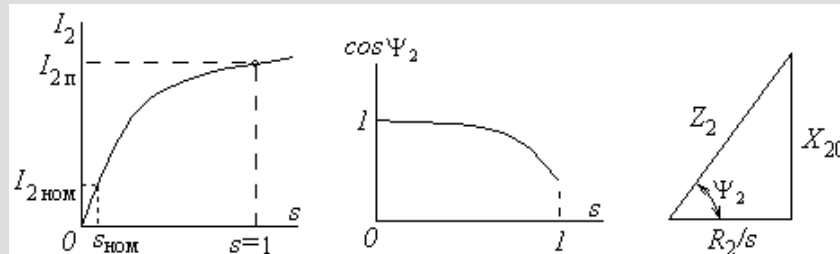
$\underline{U}_1 = -\underline{E}_1 + \underline{I}_1 \underline{Z}_1 = -\underline{E}_1 + \underline{I}_1 (R_1 + jX_1)$

$\underline{U}_2 = \underline{E}_2 - \underline{I}_2 \underline{Z}_2 = \underline{E}_2 - R_2 \underline{I}_2 - jX_2 \underline{I}_2$ $\underline{U}_2 = 0$ $\underline{E}_2 = \underline{I}_2 \underline{Z}_2 = \underline{I}_2 R_2 + j \underline{I}_2 X_2$ $E_{20} s = \underline{I}_2 R_2 + j \underline{I}_2 X_{20} s$

$\underline{E}_{20} = \underline{I}_2 \frac{R_2}{s} + j \underline{I}_2 X_{20} = \underline{I}_2 \left(\frac{R_2}{s} + j X_{20} \right) = \underline{I}_2 \underline{Z}_2$ $\underline{Z}_2 = \frac{R_2}{s} + j X_{20}$

$\underline{I}_2 = \frac{E_{20}}{\frac{R_2}{s} + j X_{20}}$ $I_2 = \frac{E_{20}}{\sqrt{\left(\frac{R_2}{s}\right)^2 + X_{20}^2}}$

$\cos \Psi_2 = \frac{R_2/s}{Z_2} = \frac{R_2/s}{\sqrt{\left(\frac{R_2}{s}\right)^2 + X_{20}^2}}$

МОМЕН ТА МЕХАНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АСИНХРОННОГО ДВИГУНА

$$M_{em} = \frac{P_{em}}{\omega_1} \quad \omega_1 = 2\pi f_1 = 2\pi \frac{n_1 p}{60}$$

$$P_{em} = E_{20} I_2 \cos \Psi_2$$

$$M_{em} = \frac{4,44 w_2 f_1 \Phi_m k_{обм2}}{2\pi n_1 p} I_2 \cos \Psi_2 = C'_M \Phi_m I_2 \cos \Psi_2$$

$$M_{em} = C'_M \Phi_m I_2 \cos \Psi_2$$

$$C'_M = \frac{4,44 w_2 f_1 \Phi_m k_{обм2}}{2\pi n_1 p} \cdot 60$$

$$\cos \Psi_2 = \frac{R_2/s}{\sqrt{\left(\frac{R_2}{s}\right)^2 + X_{20}^2}}$$

$$\Phi_m = \frac{E_1}{4,44 w_1 f_1 k_{обм1}} \approx \frac{U_1}{4,44 w_1 f_1 k_{обм1}}$$

$$I_2 = \frac{E_{20}}{\sqrt{\left(\frac{R_2}{s}\right)^2 + X_{20}^2}}$$

$$E_{20} = 4,44 w_2 f_1 \Phi_m k_{обм2}$$

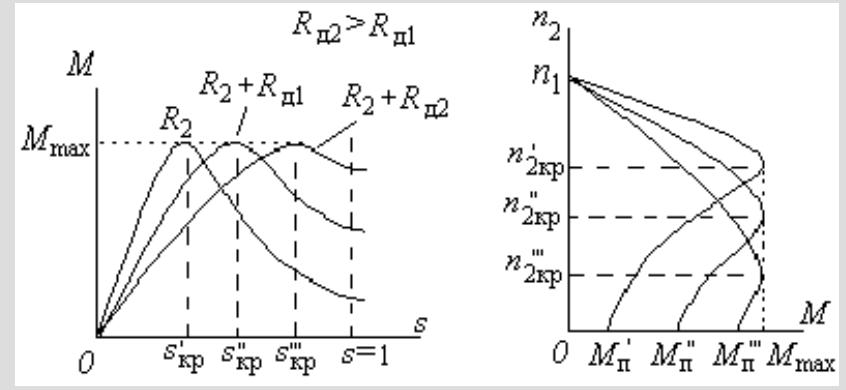
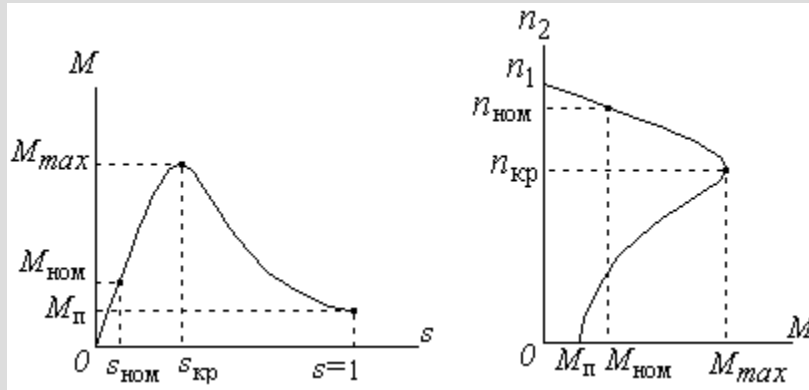
$$E_{20} = \frac{w_2 k_{обм2}}{w_1 k_{обм1}} E_1 \quad E_1 \approx U_1$$

$$I_2 \approx \frac{w_2 k_{обм2}}{w_1 k_{обм1}} \frac{U_1}{\sqrt{\left(\frac{R_2}{s}\right)^2 + X_{20}^2}}$$

$$M = C'_M U_1^2 \frac{R_2/s}{\left(\frac{R_2}{s}\right)^2 + X_{20}^2}$$

$$E_1 = 4,44 w_1 f_1 \Phi_m k_{обм1}$$

$$s = \frac{n_1 - n_2}{n_1} \quad n_2 = n_1 (1 - s)$$

Способи пуску асинхронних двигунів

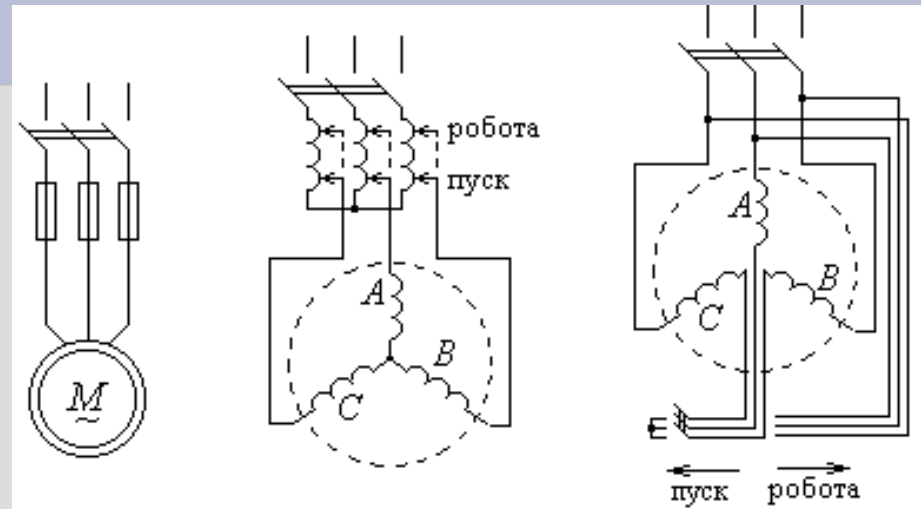
малий пусковий момент $M_{\text{п}}$;

великий пусковий струм $I_{\text{п}}$

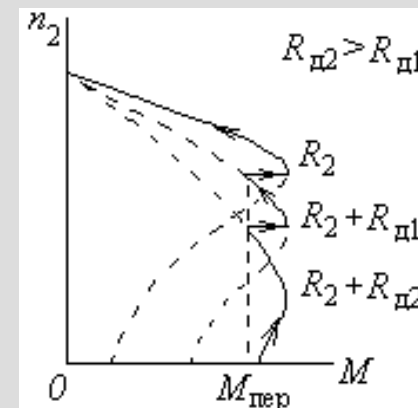
Прямий пуск

Пуск при понижений напрузі:

- автотрансформаторной спосіб пуску
- переключення обмотки статора з зірки на трикутник

Пуск асинхронного двигуна з фазним ротором

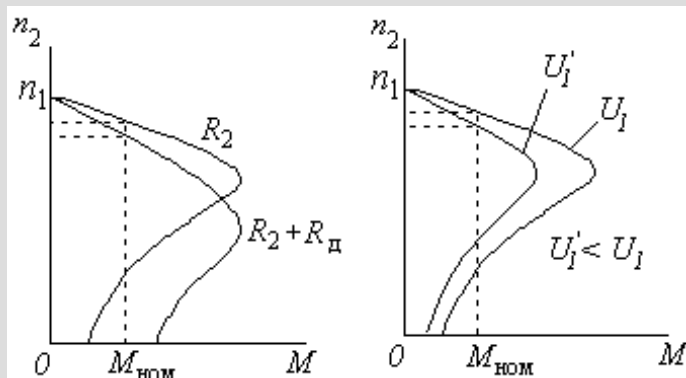
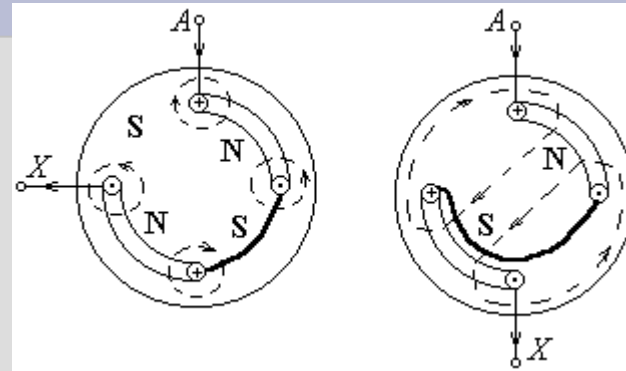
Реверсування та регулювання частоти обертання асинхронних двигунів

$$s = \frac{n_1 - n_2}{n_1} \quad n_1 = \frac{60 \cdot f_1}{p} \quad n_2 = n_1(1 - s) = \frac{60 \cdot f_1}{p}(1 - s)$$

Частотне регулювання

Полюсне регулювання

Роторне регулювання

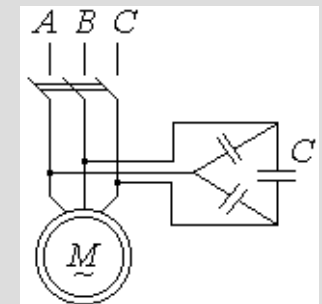
Гальмівні режими асинхронного двигуна

Гальмування через противключення

Генераторне гальмування

Динамічне гальмування

Конденсаторне гальмування

Однофазні асинхронні двигуни

Однофазний асинхронний двигун складається зі статора з однофазною робочою обмоткою

Змінний струм, проходячи по однофазній обмотці статора, утворює пульсуюче магнітне поле

$$B(\alpha, t) = B_m \cos \alpha \cdot \sin \omega t$$

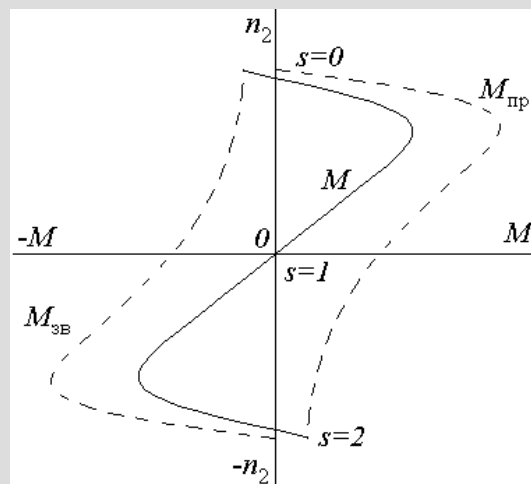
α – просторова координата індукції магнітного потоку вздовж окружності по внутрішньому діаметру статора

$$B(\alpha, t) = B_m \cos \alpha \cdot \sin \omega t = \frac{1}{2} B_m \sin(\omega t - \alpha) + \frac{1}{2} B_m \sin(\omega t + \alpha) = B_{\text{пр}} + B_{\text{зв}}$$

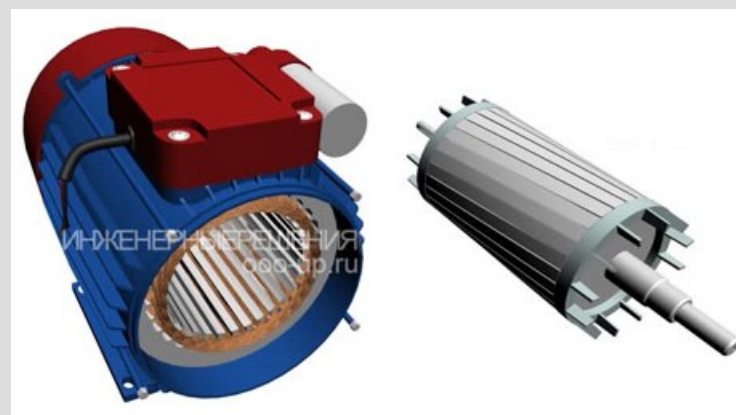
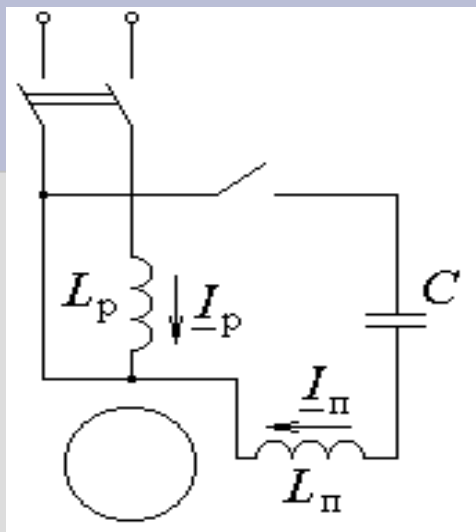
де $B_{\text{пр}}$ і $B_{\text{зв}}$ – відповідно індукції прямого і зворотного магнітного поля

$$M(n) = M_{\text{пр}}(n) - M_{\text{зв}}(n)$$

Механічна характеристика однофазного асинхронного двигуна

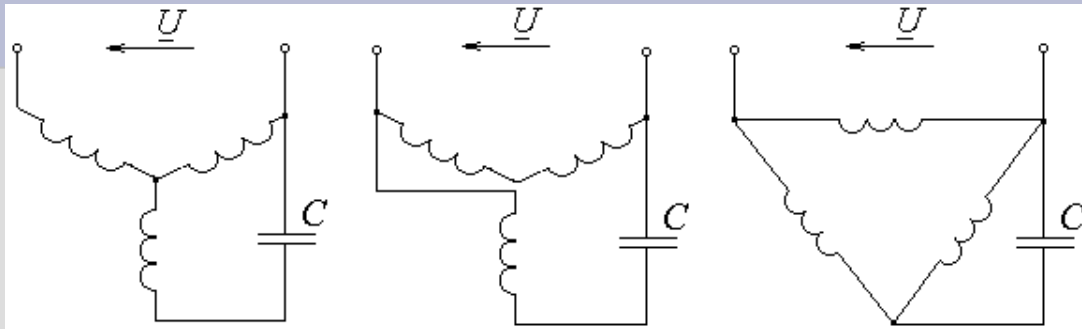

Однофазный асинхронный двигатель с пусковой обмоткой

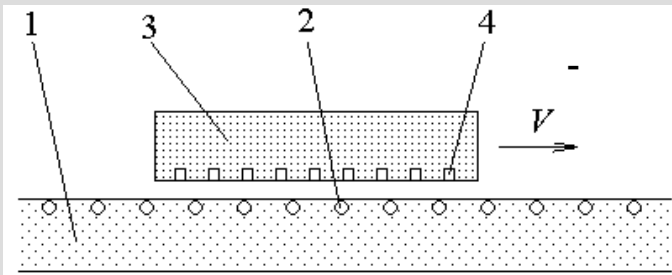

Конденсаторный асинхронный двигатель

Схеми з'єднання статорних обмоток трифазного асинхронного двигуна при підключенні до однофазної мережі

Лінійні асинхронні двигуни

сталеве осердя 1, в якому укладена трифазна обмотка 2, і бігуна, який складається з осердя 3 з короткозамкненою обмоткою 4 типа «біляча клітка»

$V_1 = 2\pi \cdot f_1$ Лінійна швидкість магнітного поля статора

$s = \frac{V_1 - V_2}{V_1}$ - Ковзання

Вторинний елемент — нерухома алюмінієва стрічка

Thanks for your attention